

typických doprovodných figur; Benátky přitom nikdy nenavštívil, kontaktem s Itálií mu byla jen plavba lodí z Marseille do Janova.

Americký skladatel **Samuel Barber** (1910–1981) vystudoval na Curtisově institutu klavír, dirigování a skladbu. Usiloval o vytvoření osobité americké hudby; zpočátku se pohyboval na bázi neoromantismu, později spojil svůj melodický lyrismus s novodobými výrazovými prostředky. Komponoval opery, balety, oratoria, orchestrální a klavírní hudbu; obdivoval jazz a Stravinského. **Klavírní sonátu es moll** op. 26 vytvářel postupně v letech 1947–49 původně na objednávku k 25. výročí Ligy skladatelů. Od původně plánovaných tří vět jej k zakončení větou čtvrtou přátelsky přivedl pianista Vladimir Horowitz, jenž jako budoucí interpret této skladby požadoval „nějaký hbitý závěr“. Barberovi se kompozice tohoto závěru zpočátku příliš nedařila; po nějaké době však zkomponoval mistrovskou fugu během jednoho dne.

Allegro energico užívá průbojných tečkovaných rytmů na půdorysu sonátové formy, jemné *Allegro vivace e leggero* dodržuje klasické rondové schéma. Expresivní chromatické postupy v *Adagiu mestu* prozrazují Barberovu znalost dodekafonie a závěrečná fuga *Allegro con spirito* je osvěžena synkopickými rytmy a jazzovými harmoniemi.

Slavná premiéra s Horowitzem inspirovala kritiku k označení skladby za „první skvělé americké dílo této formy“.

Alena Borková

Prosíme posluchače, aby zaujali svá místa včas, vypnuli mobilní telefony a během koncertu nefotografovali. Po začátku není vstup do sálu umožněn. Změna programu a účinkujících vyhrazena!

Koncert se koná za finanční podpory Jihomoravského kraje a Nadace Český hudební fond

Květinové dary sponzoruje

Zveme vás na

Opuštěné ostrovy, 1. ab. koncert cyklu Filharmonie doma II v Besedním domě 23. a 24. 11. 2017 v 19:30: **Hosokawa** Meditace, obětem tsunami 11. 3., **Zimmermann** Koncert pro hoboj a malý orchestr, **Haydn** L'isola disabitata, předehra, Symfonie č. 44 e moll; Vilém Veverka – hoboj, Filharmonie Brno, dirigent Alexander Liebreich

Večer s basetovými rohy a klarinetu, 3. ab. koncert Komorního cyklu SPH v Besedním domě 11. 12. 2017 v 19:30: **Mozart** Divertimento č. 3 F dur KV 439b, Adagio B dur KV 411, Adagio F dur KV 580a, Allegro B dur KV 439b, **Vaňhal** Sonáta č. 1 B dur, **Mendelssohn Bartholdy** Koncertní kus č. 1 f moll op. 113, Koncertní kus č. 2 d moll op. 114, **Danzi** Sonáta d moll op. 62 (novodobá premiéra); Klarinetová skupina Filharmonie Brno, Dana Drápelová – klavír

Vánoční koledování v Besedním domě 16. 12. 2017 v 17:00: Magdalenka a Kantilénka, řídí Veronika Hružová a Michal Jančík

Vánoční koncert v katedrále sv. Petra a Pavla 25. 12. 2017 v 16:00: **Teml** Gloria in excelsis Deo, **Jančík** Letem vánočním světem, české a světové koledy a pastorely; Kantilénka a Kantiléna, Cordial String Quartet, Pavla Kopecká – harfa, řídí Michal Jančík a Jakub Klecker

Filharmonie Brno, příspěvková organizace
Komenského nám. 534/8, 602 00 Brno, ☎ +420 539 092 801
www.filharmonie-brno.cz, www.salprobrno.cz

62.
koncertní
sezona
2017
2018

Klavírní recitál
Komorní cyklus SPH
2. abonentní koncert
Besední dům
1411112017

Filharmonie
Brno Philharmonic

LEOŠ JANÁČEK

Sonáta 1. X. 1905 „Z ulice“

1. Předtucha
2. Smrt

SERGEJ RACHMANINOV

Sonáta č. 2 b moll op. 36

1. Allegro agitato
2. Non allegro – Lento
3. L'istesso tempo – Allegro molto

přestávka 1 20'

FRYDERYK CHOPIN

Barkarola Fis dur op. 60

SAMUEL BARBER

Klavírní sonáta es moll op. 26

1. Allegro energico
2. Allegro vivace e leggero
3. Adagio mesto
4. Fuga: Allegro con spirito

Pavel Zemen klavír

Pavel Zemen pochází z muzikantské rodiny. Na klavír začal hrát v pěti letech pod dohledem své matky, poté na ZUŠ v Rychnově nad Kněžnou u Ireny Hlasové. Už z dětství se datují jeho první soutěžní úspěchy (1. ceny v soutěžích ZUŠ, Prague Junior Note, Międzynarodowy festiwal młodych pianistów Głubczyce atd.). Ve studiu pokračoval Pavel na konzervatoři v Českých Budějovicích, na níž absolvoval ve dvou oborech – klavír (ve třídě M. Šimkové-Kotrčové) a klarinet (u Z. Zavičáka). Od roku 2014 studuje klavír na JAMU ve třídě Aleny Vlasákové.

Z jeho významných úspěchů připomeňme 1. cenu a titul absolutního vítěze v soutěži Pro Bohemia, 1. cenu soutěže Nadace B. Martinů; později 1. cenu v italské Bettoně (Note in Armonia), 1. cenu a titul absolutního vítěze v Římě (Young Academy Award), 4. cenu v německém Geilenkirchenu (Euregio Piano Award), 6. cenu a titul finalisty v italské Bartlettě (Premio Mauro Paolo Monopoli); nejnovějším úspěchem je 1. cena v brněnské tříkolové Mezinárodní soutěži Leoše Janáčka v září 2017.

Pavel Zemen vystupoval na mezinárodních hudebních festivalech (Pražské jaro, Český Krumlov, Le strade d'Europe Vilnius, Janáček Brno). Působí také jako pedagog na Konzervatoři Brno a ZUŠ Veveří.

Roku 1905 nebyl ještě **Leoš Janáček** (1854–1928) slavným skladatelem, ale způsob jeho uměleckého vyjadřování už dospěl ke všem znakům tvůrčí zralosti: ke zhuštění výrazového sdělení, k charakteristické rytmice (sčasovky), k originální nápěvkové melodice. Romantickému východisku se přitom vzdálil mnohem více než mladší a tehdy mnohem proslulejší Vítězslav Novák. Kromě řady sborů a orchestrálních skladeb již vytvořil svrchovaně mistrovskou operu *Její pastorkyňa* (1903) a v oblasti klavírní pracoval na cyklu drobných obrázků *Po zarostlém chodníčku*, zastřeným steskem ze ztráty dcery Olga.

Podnět ke vzniku **Sonáty 1. X. 1905 „Z ulice“** vzešel z napjaté politické atmosféry: při demonstracích za zřízení české univerzity v Brně byl rakouskými vojáky před Besedním domem smrtelně zraněn mladý dělník František Pavlík. Jeho smrt, necitelnost vojenského aparátu a celková atmosféra tragické události Janáčkem otřásla a vtělily se v expresivní dílo. Skladbu o třech částech, ještě bez názvu sonáta, dokončil brzy po nešťastné příhodě. Když se Janáčková žákyně Ludmila Tučková chystala k její premiéře v Klubu přátel umění 27. ledna 1906, spálil v návalu nespokojenosti její třetí větu. Pochyby nad zbylými dvěma však v něm hlodaly dál – a po pražském úspěchu Novákovy nové sonáty v Rudolfinu je hodil z Mánesova mostu do Vltavy. Naštěstí se zachoval jejich opis, pořízený pečlivou pianistkou, a ten vyšel s Janáčkovým souhlasem roku 1924 tiskem. Jejich původní názvy *Předtucha* a *Elegie* teď zněly *Předtucha* a *Smrt*.

Předtucha sleduje obrysy sonátové formy. Její vedlejší myšlenka se v repríze výjimečně objevuje v tónině expozice, podložena tónikou es moll. Baladické téma a jeho zdrobnělina je základem nejen první věty, ale částečně i *Smrti*, která pracuje s jeho krátkým úsekem. Smuteční pochod s příznačnými pomlkami na těžkých dobách graduje k fortissimu, klesajícimu opět k bezútešným pianům. Drásavý žal je vykoupen až posledním akordem. Osobitá nástrojová stylizace a svérázná

efekty činí interpretaci sonáty značně obtížnou. Janáček zde užívá charakteristického kompozičního efektu – složitých, téměř atonálních kadencí nad pedálovými harmoniemi. Odborníci považují tento prvek za umocněnou realizaci jeho vlastního principu *harmonických spleten* – úkazu z oblasti smyslového vnímání hudby.

Období úsilí o vytvoření ruské národní hudby uzavírá tvorba **Sergeje Vasiljeviče Rachmaninova** (1873–1943). V kompozici žák Tanějevův a Arenského skvěle spojil evropskou virtuózní tradici s národním směrem ruským. Nostalgickým, baladickým rázem své hudby je blízký také svému vzoru a patronu Čajkovskému. Ve srovnání se současníky, zejména s krajanem Alexandrem Skrjabinem, se jeví poněkud konzervativně, jeho neproblematická elegance je však vždy podložena temperamentním obsahem.

Podobně jako Liszt i Rachmaninov vychází v klavírních kompozicích ze svých mimořádných pianistických dispozic. Virtuozita symfonické šíře se zvonivými efekty a prudkými kontrasty vytváří u něj impozantní proud, který uvolněně plyne s široce koncipovanými tématy ruského koloritu. Vzniklá „rachmaninovská polyfonie“ s měkkými melodickými obrysy je rozvinutá po způsobu ruských sborů podřízenými motivky, tzv. *podgolosky*. Těžiště jeho klavírní tvorby tkví v pěti mohutných klavírních koncertech, v jejichž stínu stojí dvě sonáty. Osobitější a vyzrálejší než první sonáta (1907) je **Sonáta č. 2 b moll** op. 36, která existuje v jednodušší verzi z roku 1913 a ve vysoce virtuózním přepracování z roku 1931. Autor ji věnoval svému příteli, klavíristovi Matveji Leonidoviči Presmanovi, a sám ji také často zařazoval do svého programu.

V *Allegro agitato* je sonátový princip použit velmi neschematicky s uplatněním spontánní návaznosti myšlenek a jejich rozvinutých variant. Rozevlátě vzdorná tematika spolu se zpěvným, až zadumaným materiálem vytváří kompaktní celek orchestrální nosnosti. K plastické a téměř impresionistické barevnosti inklinuje *Non allegro* druhá část, které zpracovává chopinovskými tklivou (a uprostřed věty vzrušeně gradovanou) melodiku. Attacca nastupuje třetí věta, uvedená zpěvným *L'istesso tempem*, do něhož vpadá téměř toccatové *Allegro molto* s lyričtější středním dílem. Sonátu slavnostně uzavírá impozantní akordická a pasážová plocha.

Fryderyk Chopin (1810–1849) usiloval i ve svém pařížském exilu o vytvoření specifické polské národní hudby zpracováváním folklorních podkladů (mazurky, polonézy); zároveň se stal největším romantickým básníkem klavíru. Techniku tohoto nástroje posunul převratným způsobem, vycházející vždy z povahy klávesnice a fyziologického utváření ruky – virtuózní plochy jsou proto přirozeně hratelné; díky bohatě melismaticky rozvinuté melodice byla chopinovská stylizace označována za „bel canto“ klavír.

Barkarolu Fis dur op. 60 vytvořil v letech 1845–46, kdy už nebyl zcela zdrav; barkarola je přebásněním písně benátských gondoliérů, jaká v té době inspirovala řadu evropských skladatelů – Mendelssohna, Liszta, Faurého; Chopin oděl její rytmicky uvolněnou, příjemnou melodiku nádechem nokturna a rozezpíval ji na podkladech